

Rapport

ACHTERBAN CHRISTENUNIE ZIET SAMENWERKING MET D66 ZITTEN

D66-kiezers verdeeld over regeren met ChristenUnie
22 juni 2017

I&O Research politieke peiling juni 2017

Achterban ChristenUnie ziet samenwerking met D66 zitten; D66'ers zijn verdeeld

- De variant die nu op de formatietafel ligt (VVD, CDA, D66 en ChristenUnie) kan rekenen op de steun van ruim een derde van de kiezers (36 procent). Vrijwel een even groot deel (33 procent) heeft op voorhand geen positief beeld van dit kabinet.
- Driekwart van de ChristenUnie-kiezers ziet samenwerking met D66 in een kabinet met VVD en CDA zitten. D66-kiezers zijn hierover verdeeld: een derde is positief, een derde neutraal en nog eens een derde is negatief.
- Kiezers van VVD en CDA zijn in ruime meerderheid positief over deze coalitie, evenals SGP-stemmers.

Nieuwe verkiezingen reële optie voor kiezers bij uitblijven meerderheidskabinet

- Ruim vier op de tien kiezers vinden dat er nieuwe verkiezingen moeten komen, als er voor 1 september geen meerderheidskabinet is geformeerd. Verder zijn er naar verhouding meer kiezers die een minderheidscoalitie willen verkennen (32 procent), dan kiezers die partijen verder willen laten zoeken naar een meerderheidskabinet (16 procent). Kiezers lijken duidelijk rekening te houden met het scenario van een minderheidskabinet, nu de formatie 100 dagen onderweg is. Overigens hoeven beide opties elkaar niet uit te sluiten, maar we hebben kiezers expliciet gevraagd naar hun eerste voorkeur.
- Kiezers van PVV, 50 Plus, Forum voor Democratie en SP zijn in meerderheid voorstander van nieuwe verkiezingen. Dit zijn partijen die (vooralnog) aan de zijlijn van de formatie staan.

Een derde sluit in het algemeen coalitie met PVV niet uit

- Ruim een derde van de kiezers is voorstander van regeren met de PVV, als dit de enige mogelijkheid is om een meerderheidscoalitie te vormen. Ruim de helft van de kiezers (55 procent) wijst deze variant zonder meer af. Een op de tien weet het niet.
- Als gevraagd wordt of de eigen partij in een kabinet met de PVV moet gaan zitten, zien twee op de vijf kiezers dit zitten. Per saldo zijn alleen Forum voor Democratie- en 50 Plus-stemmers voorstander van een coalitie met de PVV. SGP-stemmers zijn verdeeld. Kiezers van de overige partijen zijn in meerderheid tegen het delen van regeringsverantwoordelijkheid met de PVV.

Winst voor PVV en Forum voor Democratie, CDA zakt iets terug

- Als er vandaag verkiezingen voor de Tweede Kamer zouden worden gehouden, is de VVD met 31 zetels opnieuw de grootste partij. De verschuiving ten opzichte van de verkiezingsuitslag (-2 zetels) valt binnen de statistische nauwkeurigheidsmarges.
- Op rechts zien we een plus voor de PVV (+3) en Forum voor Democratie (+2). Het CDA verliest er drie en komt uit op 16 zetels.
- D66 blijft stabiel op 19 zetels, op enige afstand gevolgd door GroenLinks (15 zetels), SP (12 zetels) en de PvdA (10 zetels).

Verantwoording

Dit blijkt uit landelijk representatief onderzoek van I&O Research onder 2.943 Nederlanders van 18 jaar en ouder. Het onderzoek werd uitgevoerd van donderdag 15 juni tot en met zondag 18 juni 2017. De resultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017.

Meer informatie

Gerben Huijgen, 06-25048610

Laurens Klein Kranenburg, 053-4825025

Overname uit deze publicatie is alleen toegestaan met expliciete vermelding van **I&O Research** als bron.

1. I&O Research zetelpeiling juni 2017

1.1 Winst voor PVV en Forum voor Democratie, CDA zakt iets terug

Als er vandaag verkiezingen voor de Tweede Kamer zouden worden gehouden, is de VVD met 31 zetels opnieuw de grootste partij. De verschuiving ten opzichte van de verkiezingsuitslag (-2 zetels) valt binnen de statistische nauwkeurigheidsmarges.

Op rechts zien we een plus voor de PVV (+3) en Forum voor Democratie (+2). Het CDA verliest er drie en komt uit op 16 zetels. D66 blijft stabiel op 19 zetels, op enige afstand gevolgd door GroenLinks (15 zetels). De SP (12 zetels) lijkt iets terug te zakken¹, de PvdA volgt met 10 en de Partij voor de Dieren komt wederom uit op 5 zetels.

'Motorblok' van VVD, CDA en D66 verliest terrein

Het beoogde 'motorblok' van het nieuwe kabinet, bestaande uit VVD, CDA en D66, verliest gezamenlijk 5 zetels. Dit verlies komt op het conto van VVD en CDA; D66 blijft stabiel. Samen zouden deze partijen nu 66 zetels halen, te weinig voor een meerderheid in de Tweede Kamer.

Tabel 1 Zetelpeiling

"Als er vandaag verkiezingen voor de Tweede Kamer zouden worden gehouden, op welke partij zou u dan stemmen?"
Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen (n=2.465). Exclusief blanco, weet ik niet en wil ik niet zeggen.

	PEILING				
	TK 2017	TK 2017	18-6	18-6	+/-
	%	Zetels	%	Zetels	t.o.v. TK17
VVD	21,3	33	20,4	31	-2
PVV	13,1	20	15,2	23	+3
CDA	12,4	19	10,5	16	-3
D66	12,2	19	12,6	19	0
GroenLinks	9,1	14	9,7	15	+1
SP	9,1	14	8,0	12	-2
PvdA	5,7	9	6,5	10	+1
ChristenUnie	3,4	5	3,9	6	+1
PvdD	3,2	5	3,3	5	0
50 Plus	3,1	4	2,6	4	0
SGP	2,1	3	2,2	3	0
DENK	2,1	3	1,7	2	-1
Forum voor Democratie	1,8	2	3,1	4	+2
Piratenpartij	0,3	0	0,2	0	0
Artikel 1	0,3	0	0,2	0	0
Andere partij	0,9	0	0,1	0	0
TOTAAL	100	150	100	150	150

Bron: I&O Research, 22 juni 2017

¹ Het verschil met de einduitslag (1,1%) bevindt zich op de grens van statistische significantie. Zie ook de onderzoeksverantwoording.

1.2 Waar gaan kiezers naartoe?

De huidige stemvoorkeur van kiezers kunnen we afzetten tegen wat zij hebben gestemd bij de verkiezingen in maart. Op deze manier ontstaat inzicht in de kiezersstromen tussen maart en juni en kunnen we zien bij welke partijen zij terechtkomen.

Hoge kiezerstrouw onder PVV

Als we kijken naar de kiezerstrouw valt op dat de PVV, naast de kleine christelijke partijen ChristenUnie en SGP, hierop hoog scoort. Van degenen die in maart op de PVV hebben gestemd, zou 89 procent dat opnieuw doen. Dat is het hoogste percentage van alle partijen die nu in de Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn.

Forum voor Democratie trekt kiezers van PVV, 50 Plus en CDA

In de huidige virtuele zetelstand zou Forum voor Democratie zijn zetelaantal verdubbelen tot vier zetels. Forum voor Democratie weet met name kiezers te trekken van de PVV en 50 Plus en – zij het in iets mindere mate – van het CDA. Kiezers stappen over naar Forum voor Democratie, omdat zij ontevreden zijn over de andere partijen (het "partijkartel") en graag meer directe democratie willen zien. Ook wordt Forum voor Democratie gezien als een realistisch alternatief voor de PVV dat niet wegloopt voor de problemen in de samenleving.

Kiezers die overstappen naar Forum voor Democratie

- *"Zijn duidelijker in hun visie dan de VVD en minder extreem dan de PVV."* (PVV-stemmer)
- *"Omdat het een nieuwe verfrissende partij is en niet zoals de gevestigde orde"* (50 Plus-stemmer)
- *"Omdat de huidige regering er een potje van maakt op rechts, waarbij de VVD te veel toenadering zoekt met links en het vluchtelingenbeleid slecht wordt opgepakt en beoordeeld."* (VVD-stemmer)
- *"Ondanks dat ik mijzelf als links en progressief zie, denk ik dat Forum voor Democratie wel goed het politieke bestel aan het wakker schudden is met wat zij het partijkartel noemen. Daar mag wel even iets meer van... Verder ben ik het met veel rechtse punten niet meteen eens, maar zijn ze een stuk realistischer en bespreekbaarder dan met een partij als de PVV."* (Piratenpartij-stemmer)

Tabel 2 Switchgedrag

Huidige stemvoorkeur TK naar stemgedrag TK 2017 (kolompercentages)

ZOU NU STEMMEN OP:	GESTEMD BIJ TK 2017												
	VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP	PVDA	CU	PVDD	50+	SGP	DENK	FVD
VVD	82%	1%	3%	2%	1%	0%	0%	1%	0%	3%	1%	0%	0%
PVV	3%	89%	4%	1%	1%	4%	0%	0%	3%	9%	3%	0%	8%
CDA	1%	1%	73%	1%	0%	0%	1%	2%	0%	1%	1%	0%	1%
D66	3%	0%	1%	81%	6%	0%	4%	0%	0%	1%	0%	11%	0%
GL	1%	0%	2%	4%	75%	4%	5%	2%	9%	0%	0%	0%	0%
SP	0%	2%	1%	1%	2%	74%	1%	1%	1%	5%	0%	2%	0%
PvdA	1%	0%	1%	2%	4%	2%	80%	0%	0%	1%	0%	0%	0%
CU	0%	0%	3%	0%	0%	1%	1%	87%	0%	0%	5%	0%	0%
PvdD	0%	0%	0%	0%	2%	1%	0%	1%	75%	2%	0%	0%	1%
50 Plus	0%	1%	1%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	58%	0%	0%	2%
SGP	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%	0%	87%	0%	0%
DENK	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	74%	0%
FvD	1%	5%	2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	4%	0%	0%	77%
Piratenpartij	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Artikel 1	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Andere partij	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Blanco / ongeldig	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%
Weet ik (nog) niet	7%	1%	10%	9%	9%	10%	8%	5%	10%	14%	2%	14%	10%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
N	562	342	325	323	243	229	153	92	86	80	57	57	47*

Bron: I&O Research, 22 juni 2017. * Aantal respondenten kleiner dan 50. Cijfer indicatief.

Coalitie met D66 en GL vooral populair onder deze partijen en hoogopgeleiden

Op maandag 12 juni werd duidelijk dat er (voorlopig) geen coalitie komt van VVD, CDA, D66 en GroenLinks. Aan de kiezers hebben we de vraag voorgelegd of dit hun voorkeurscoalitie was.²

De variant met D66 en GroenLinks genoot vooral populariteit onder de achterban van deze partijen. Een meerderheid van de D66- en GL-kiezers zag dit kabinet het liefst op het bordes met de koning verschijnen. Onder VVD- en CDA-stemmers was deze variant beduidend minder populair (figuur 1). Opvallend is verder dat ook ruim vier op de tien PvdA-stemmers het liefst een coalitie met deze vier partijen zouden zien (dus zonder de PvdA).

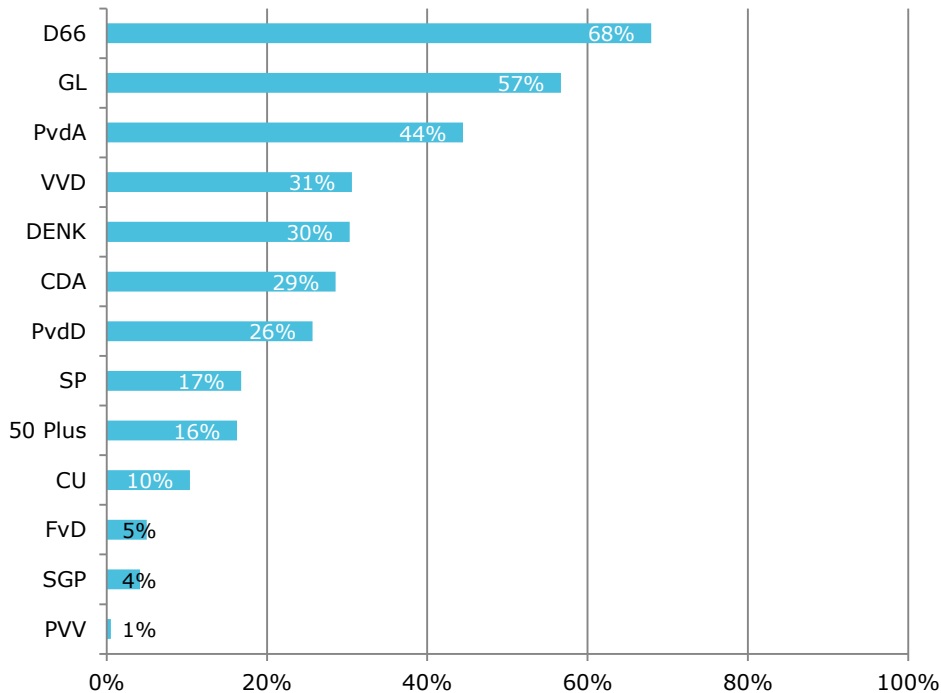
² De vraag was als volgt geformuleerd: Was deze coalitie van VVD, CDA, D66 en GroenLinks uw eerste voorkeur? Antwoordmogelijkheden: ja, nee, weet niet/geen mening.

Daarnaast is er ook een duidelijk verschil naar opleidingsniveau zichtbaar, dat samenhangt met stemgedrag. Een kwart van de laag- en middelbaar opgeleiden geeft de voorkeur aan deze coalitie, tegen vier op de tien hoogopgeleiden.

Figuur 1

Coalitie van VVD, CDA, D66 en GroenLinks heeft eerste voorkeur (naar stemgedrag TK 2017)

Bron: I&O Research, 22 juni 2017

1.3 Nieuwe verkiezingen reële optie voor kiezers bij uitblijven meerderheidskabinet

Verder hebben we kiezers het volgende scenario over de kabinetsformatie voorgelegd:

Stel dat het niet lukt om voor 1 september een regering te vormen die een meerderheid heeft in de Tweede Kamer. Wat vindt u dat er dan moet gebeuren? (één antwoord mogelijk)

Ruim vier op de tien kiezers vinden dat er nieuwe verkiezingen moeten komen, als er voor 1 september geen meerderheidskabinet is geformeerd. Kiezers van PVV, 50 Plus, Forum voor Democratie en SP zijn hier in meerderheid voorstander van. Dit zijn partijen die (vooralsnog) aan de zijlijn van de formatie staan.

Ook minderheidskabinet moet serieus worden onderzocht

Opvallend is verder dat er per saldo meer kiezers zijn die een minderheidscoalitie willen verkennen (32 procent) dan kiezers die partijen verder willen laten zoeken naar een meerderheidskabinet (16 procent). Kiezers lijken duidelijk rekening te houden met dit scenario, nu de formatie 100 dagen onderweg is. Overigens hoeven beide opties elkaar niet uit te sluiten, maar we hebben kiezers expliciet gevraagd naar hun eerste voorkeur.

Kijken we naar de verschillende achterbannen, dan zien we dat de minderheidscoalitie vooral populair is onder kiezers van GroenLinks, ChristenUnie, VVD, D66, VVD, CDA en SGP (40 procent of meer). De PvdA-aanhang is verdeeld over deze kwestie. Een minderheidscoalitie en nieuwe verkiezingen krijgen beide evenveel steun onder PvdA'ers. Bij geen enkele partij zien we een duidelijke (eerste) voorkeur voor het verder zoeken naar een meerderheidscoalitie.

Tabel 3

Wat moet er gebeuren als er voor 1 september geen meerderheidskabinet is? (naar stemgedrag TK 2017)

GESTEMD TK 2017	PARTIJEN MOET BLIJVEN ZOEKEN NAAR EEN MEERDERHEIDS-COALITIE.	ER MOET SERIEUS WORDEN GEZOCHT NAAR EEN MINDERHEIDS-COALITIE.	ER MOETEN NIEUWE TWEDE KAMER-VERKIEZINGEN KOMEN.	GEEN VOORKEUR
VVD	20%	40%	33%	7%
PVV	9%	11%	75%	5%
CDA	18%	38%	36%	7%
D66	21%	42%	29%	8%
GL	17%	46%	28%	9%
SP	11%	23%	57%	9%
PvdA	18%	38%	38%	5%
CU	12%	46%	30%	12%
PvdD	12%	31%	39%	19%
50 Plus	10%	20%	63%	7%
SGP	11%	41%	36%	12%
DENK	22%	20%	38%	20%
FvD	8%	24%	62%	6%
TOTAAL	16%	32%	42%	9%

Bron: I&O Research, 22 juni 2017

1.4 Regeren met de PVV?

In de formatie is een scenario denkbaar dat het alleen mogelijk is om een meerderheidscoalitie te vormen met de PVV. Dat betekent dat de PVV ministers levert in het nieuwe kabinet.³ Daarbij is geen sprake van een gedoogrol voor de PVV zoals in het kabinet-Rutte I.

Een derde sluit in het algemeen coalitie met PVV niet uit

In het algemeen is ruim een derde van de kiezers voorstander van regeren met de PVV, als dit de enige mogelijkheid is om een meerderheidscoalitie te vormen (tabel 4). Ruim de helft van de kiezers (55 procent) wijst deze variant zonder meer af. Een op de tien weet het niet.

Forum voor Democratie en 50 Plus per saldo vóór coalitie met PVV

Als gevraagd wordt of de eigen partij in een kabinet met de PVV moet gaan zitten, zien twee op de vijf kiezers dit zitten. Per saldo zijn alleen Forum voor Democratie- en 50 Plus-stemmers voorstander van een coalitie met de PVV. SGP-stemmers zijn verdeeld. Kiezers van de overige partijen zijn in meerderheid tegen.

Tabel 4

Regeren met de PVV? (naar stemgedrag TK 2017)

Gestemd TK 2017	ALGEMEEN (ENIGE OPTIE VOOR MEERDERHEID)			EIGEN PARTIJ		
	Voor	Tegen	Weet niet	Voor	Tegen	Weet niet
PVV	96%	1%	3%	-	-	-
FvD*	90%	1%	9%	71%	18%	11%
50 Plus	63%	23%	14%	53%	31%	15%
SGP	33%	47%	20%	31%	33%	36%
CDA	31%	58%	11%	25%	60%	15%
SP	29%	57%	14%	20%	67%	13%
PvdD	28%	66%	6%	18%	69%	13%
VVD	27%	59%	13%	26%	62%	13%
GL	16%	77%	6%	6%	87%	6%
CU	13%	76%	12%	8%	77%	15%
PvdA	12%	80%	7%	6%	91%	2%
D66	12%	81%	7%	8%	85%	7%
DENK	11%	86%	3%	22%	63%	15%
TOTAAL	35%	55%	11%	20%	68%	12%

Bron: I&O Research, 22 juni 2017. * Aantal respondenten kleiner dan 50. Cijfer indicatief.

³ Dit is ook expliciet als toelichting aan de respondenten gegeven.

1.5 Andere coalities

Hoe denken kiezers over andere mogelijke coalities dan de combinatie VVD, CDA, D66 en GroenLinks? Zonder uitputtend te willen zijn, hebben we kiezers gevraagd naar hun mening over zes coalitievarianten (in random volgorde aangeboden).

Middenkabinet met 'motorblok' en PvdA meest populair

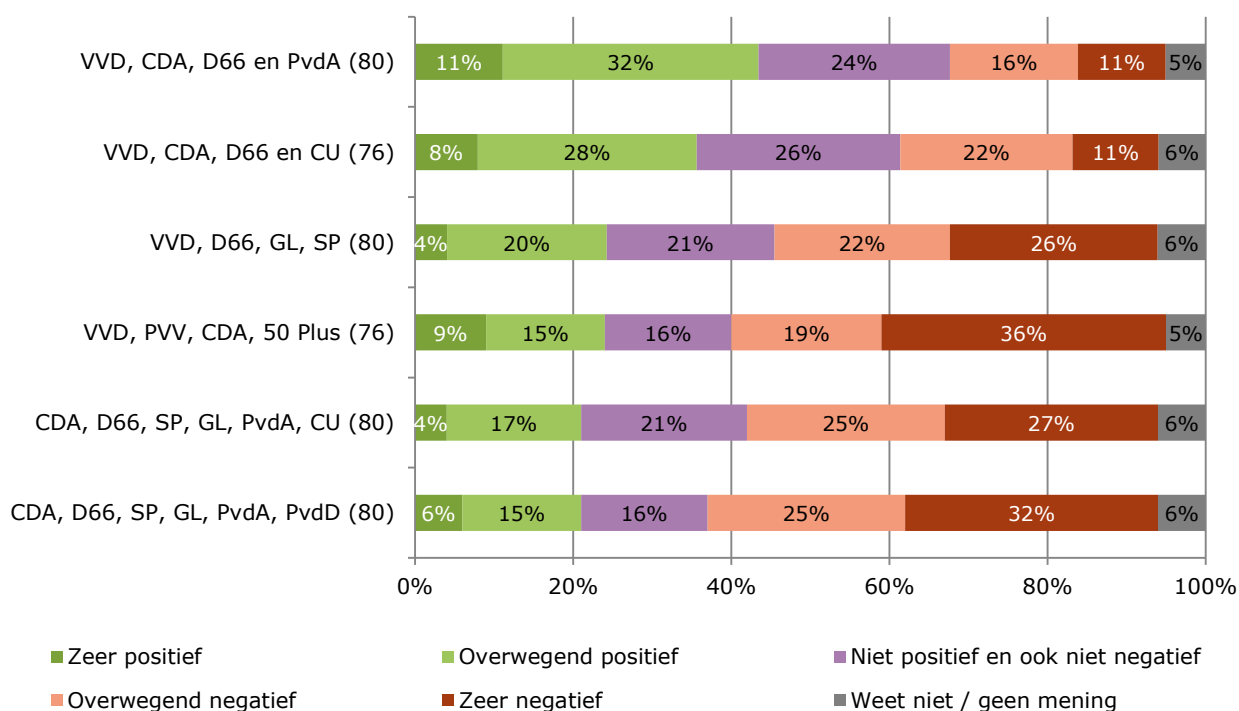
Ruim vier op de tien kiezers staan (overwegend) positief tegenover een middenkabinet met het 'motorblok' (VVD, CDA, D66) aangevuld met de PvdA. Dit was nog voordat bekend werd dat de PvdA definitief geen plaats neemt in de regering. Verder roept deze coalitievariant de minste weerstand op: ruim een kwart denkt hier in meer of mindere mate negatief over (figuur 2).

Achterban ChristenUnie ziet samenwerking met D66 zitten; D66'ers zijn verdeeld

De coalitie van VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, waarvan de formatiebesprekingen naar verwachting volgende week verdergaan, kan rekenen op de steun van ruim een derde van de kiezers (36 procent). Vrijwel een even groot deel (33 procent) heeft op voorhand geen positief beeld van dit kabinet. Kiezers van de VVD, CDA en ChristenUnie zijn in ruime meerderheid positief over deze coalitie. Dat geldt ook voor SGP-stemmers (70 procent). D66-kiezers zijn verdeeld over de vraag of D66 in een kabinet met de ChristenUnie moet gaan zitten: een derde is positief, een derde neutraal en nog eens een derde is negatief (figuur 3). We zien dus een verschil tussen ChristenUnie-kiezers die in meerderheid positief zijn (76 procent) over deze regeringscoalitie, terwijl D66-kiezers meer verdeeld zijn over deze kwestie.

Figuur 2

Kunt u van elke coalitie aangeven wat u hiervan vindt? Staat u hier positief of negatief tegenover? (met tussen haakjes het aantal zetels van elke coalitie)

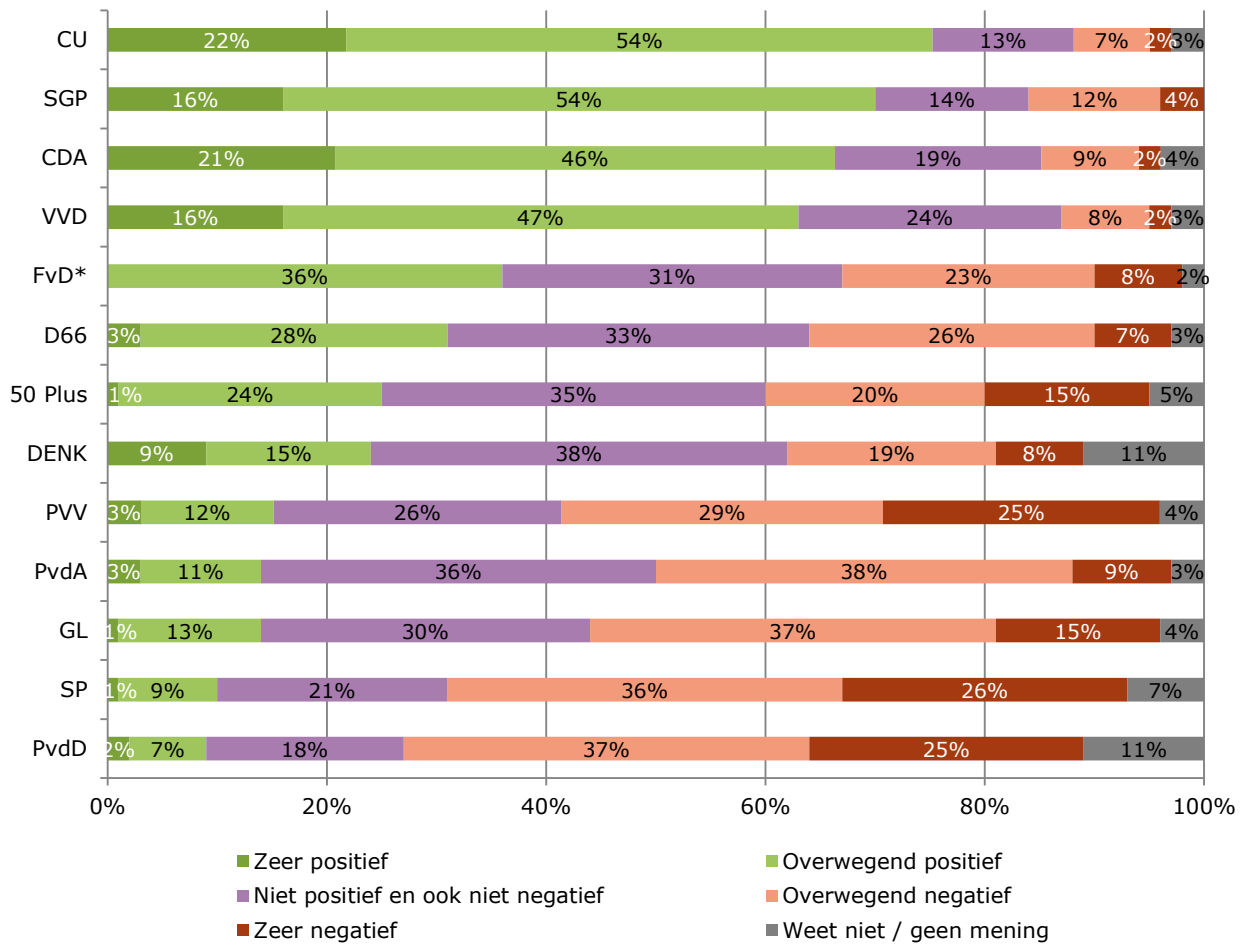

Bron: I&O Research, 22 juni 2017

Figuur 3

Steun voor coalitie **VVD, CDA, D66** en **ChristenUnie** (naar stemgedrag TK 2017)

Bron: I&O Research, 22 juni 2017. * Aantal respondenten kleiner dan 50. Cijfer indicatief.

2. Onderzoeksverantwoording

I&O Research heeft een landelijk representatief onderzoek uitgevoerd onder 2.943 Nederlanders van 18 jaar en ouder. Het onderzoek werd uitgevoerd van donderdag 15 juni tot en met zondag 18 juni 2017.

Het grootste deel van de deelnemers (95 procent) is afkomstig uit het I&O Research Panel (n=2.786). Daarnaast zijn 157 deelnemers (5 procent) via PanelClix benaderd om deel te nemen aan dit onderzoek.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken.

Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij de belangrijkste uitkomsten is er sprake van een marge van plus of min 1 à 2 procent. Bij de score voor de VVD (20,4 procent) is er bijvoorbeeld sprake van een marge van plus of min 1,6 procent. Met 95 procent betrouwbaarheid kunnen we stellen dat de VVD scoort tussen de 18,8 en 22,0 procent. In zetels vertaald betekent dat we – in het geval van de VVD – een verschuiving van drie of meer zetels als significant beschrijven. Bij de kleinere partijen is de onzekerheidsmarge kleiner.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). De respondenten hebben geen financiële vergoeding gehad voor hun aanmelding voor het panel. Ook voor deelname aan dit onderzoek kregen respondenten uit het I&O Research Panel geen vergoeding.

I&O Research

I&O Research is een maatschappelijk betrokken bureau voor beleids- en marktonderzoek. Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties. I&O Research is de laatste jaren gegroeid tot het zevende marktonderzoeksbureau van Nederland. In de sector 'overheid & onderwijs' is I&O Research de nummer 1 (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2016).

I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252- en ISO 27001-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 26362-gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

